

УДК 001.8 (045)

М.М. Мокляк, д-р філос. наук, проф.
Л.І. Мокляк, доцент НАУ

СТРУКТУРНО-СИСТЕМНИЙ ПРЕДМЕТ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ НАУК

Гуманітарний інститут Національного авіаційного університету

У статті аналізується структурно-системний предмет суспільствознавчих наук як складна, багаторівнева система, робиться спроба її методологічного обґрунтування.

Вступ

Слід констатувати, що в діяхронічному контексті всі наукові дослідження, всі наукові дисципліни постійно і послідовно розвиваються, вдосконалюються, прогресують. Усі наукові дисципліни у тому числі й суспільствознавчі, вдосконалюють свій науковий понятійно-категоріальний апарат як ресурсний потенціал будь-якої наукової дисципліни, виявляють та обґрунтовують нові методи наукового дослідження, конкретизують предметний простір наукового аналізу, а головне – більш рельєфно в структурному і системному вимірі аргументують його багаторівневий та динамічний конструкт. Проте, слід зазначити, що на превеликий жаль, дуже мало дослідників, науковців у галузі суспільствознавчих наук приділять нині належну увагу сучасному розумінню саме структурного і системного предмета наукового аналізу. Предметний простір наукового аналізу в працях дослідників більш-менш належно висвітлений. Але цим, на наше переконання, сьогодні вже обмежуватись, а тим більше задовольнятись у жодному разі просто не припустимо. Ми особисто не висловлюємо якихось претензій до тих чи тих конкретних дослідників. Ми лише наважились констатувати сам факт у цьому методологічному контексті (відношенні). Кожний конкретний дослідник успішно справляється з обґрунтуванням та аргументацією об'єкта і предмета свого власного дослідження. Скажімо відверто – це вже й не таке складне завдання. Складність полягає в тому й тоді, коли предметом наукового аналізу обирається сам предмет дослідження будь-якого науковця-дослідника, наукової дисципліни, наукової галузі чи науки загалом. Іншими словами, розмаїття предметів наукового дослідження чи система предметів дослідження з необхідністю потребує подальшого предметного аналізу. Усе предметне поле наукового дослідження може стати не лише об'єктом, але й, передусім, предметом узагальнювального наукового аналізу. У науковій практиці будь-яке наукове поняття, категорія, концепція, теорія, закон, принцип чи інші реалії буття науки завжди потребують свого власного предметного аналізу.

Предмет дослідження теж має статус наукового поняття. Тому звісно предмет наукового дослідження сам з необхідністю стає предметом подальшого наукового аналізу.

Сьогодні всім добре відомо, що об'єктом усіх суспільствознавчих наук є суспільство. Сподіваємось, що перелік, або градація суспільствознавчих наук

нині не є якоюсь таємницею. Ми лише нагадаємо основні: історія, економіка, філософія, соціологія, педагогіка, демографія, культурологія, юридичні науки, соціальна психологія тощо.

Деякі студенти та навіть науковці дотримуються думки, що соціологія – не наука про суспільство. Але ж предметом усіх суспільствознавчих наук є суспільство. Тому таке визначення соціології як суспільствознавчої науки, на нашу думку, є вкрай абстрактним і поверховим.

Для того, щоб дати визначення соціології як науки, потрібно насамперед зафіксувати не лише її об'єкт, але й одночасно предмет та методи, якими вона користується. Такий же підхід потрібно застосовувати до всіх інших суспільствознавчих наук.

Зрозуміло, що кожна суспільствознавча наука має свій власний предмет та відповідні методи дослідження. Проте, на наше переконання, всі суспільствознавчі науки мають не лише спільний об'єкт дослідження, але й спільну предметну сферу, а точніше предметне поле.

У нашому розумінні спільність у жодному разі не можна зводити до однозначності, тим більше до тотожності. У всіх людей на земній кулі є багато ознак спільних, або визначальних ознак. Проте, як кажуть, „слава Богу”, ми всі різні люди з різними соціальними цінностями, здібностями, орієнтаціями, інтересами, потребами, мотивацією, звичаями, традиціями, позитивними та негативними рисами.

Без спільних та відмінних рис, ознак та цінностей людство, на наш погляд, не було б здатне до поступу, тобто до розвитку. Наш ресурс (людський ресурс) завжди необхідно вбачати у спільності і розмаїтті цінностей окремих людей та їх різноманітних спільнот. Завжди і скрізь у широкому розмаїтті можна віднайти щось спільне. На тлі спільних ознак, рис, цінностей ми здатні більш конкретно зафіксувати статус відмінних ознак.

Отже, кожній суспільствознавчій науці притаманний свій власний предмет дослідження. Проте в широкому розмаїтті предметів суспільствознавчих наук можна і необхідно віднайти і зафіксувати відповідну їх предметну спільність.

Постановка завдання

Метою цієї статті є виявлення спільності предмета дослідження всіх суспільствознавчих наук. Йдеться не про встановлення специфіки кожної науки, а лише про спільність їх предметної конструкції. Спільність предмета дослідження всіх суспільствознавчих наук буде

розглянуто з погляду системно-структурного наукового підходу. Структурний, системний, а також структурно-системний підходи є надійними науковими засобами та інструментами продуктивності дослідницької роботи в будь-якому її аспекті, напрямку чи на будь-якому рівні. Предметне поле суспільствознавчих наук потребує застосування системного, структурного та структурно-системного підходів.

Основна частина

Ми вже зазначили, що об'єктом усіх суспільствознавчих наук є суспільство. Але в межах кожної окремої суспільствознавчої науки об'єктом дослідження можуть бути різні об'єкти (реалії суспільного життя), а не лише суспільство в цілому. Таке співвідношення об'єктів дослідницької роботи цілком зрозуміле і не потребує додаткового пояснення. Загальною ознакою всіх суспільствознавчих наук є те, що всі вони так чи інакше вивчають суспільство. Тому всі вони належать до системи суспільствознавчих наук. Отже, загальний об'єкт дослідження суспільствознавчих наук слугує інтегруючим показником системності цих наук. Виникає питання: „А чи можна віднайти в системі суспільствознавчих наук об'єднувальний чинник у їх предметній сфері (предметному полі)?

Предметне поле кожної окремої суспільствознавчої науки, кожного конкретного дослідження має свою специфіку. Проте з усього розмаїття предметного поля суспільствознавчих наук треба віднайти таку реалію суспільного життя, яка б була об'єднувальною ознакою суспільствознавства в цілому.

Усі суспільствознавчі науки мають інтегрувати в єдину систему не лише об'єкт, а й предмет дослідження. Якщо щодо об'єкта дослідження наведена нами аргументація досить проста і зрозуміла, то цього не можна сказати щодо предметного поля суспільствознавства. Визначення спільності предметного поля суспільствознавства є актуальним у сучасну добу, має принципове теоретичне, методологічне і практичне значення для подальшого розвитку цих наук, розвитку суспільства в усіх його аспектах та суспільства в цілому.

Завжди в будь-якому розмаїтті можна віднайти спільність. Спільністю розмаїття дерев є ліс. Тому всім добре відомий вислів – за деревами треба бачити ліс. У свою чергу за лісами, горами, долинами, річками, озерами треба „бачити” краєвид або ландшафт. Як бачимо, у галузі мовознавства такий взаємозв'язок розмаїття та спільності давно відомий.

Подібну операційну процедуру необхідно застосувати відносно розмаїття предметів дослідження суспільствознавчих наук.

Усім добре відомо, що між об'єктом і предметом наукового дослідження завжди існує тісний органічний взаємозв'язок.

Суспільство як об'єкт усіх суспільствознавчих наук має дуже складну будову. У межах кожної суспільствознавчої науки окремий складовий компонент суспільства може стати або об'єктом, або предметом наукового дослідження. Все залежить від аспекту дослідження конкретної суспільствознавчої проблеми. В одному випадку об'єкт дослідження може стати предметом дослідження, в іншому –

предмет стає об'єктом дослідження. Такий підхід є легітимним у межах кожної окремої суспільствознавчої науки чи окремого наукового дослідження. У межах суспільствознавства в цілому предмет дослідження окремої дисципліни або окремого наукового дослідження не може стати об'єктом для суспільства загалом. Така взаємозалежність загального і часткового (окремого) потребує як узагальнювальних, так і специфікаційних наукових підходів. Та все ж, на нашу думку, узагальнювальний підхід завжди є пріоритетним, визначальним. Узагальнюючий, або дедуктивний, метод (підхід) є пріоритетним для філософії як суспільствознавчої науки. Інші суспільствознавчі науки використовують гармонійно як дедуктивний, так і індуктивний (від одиничного до загального) методи. Особливість філософської науки полягає в тому, що саме вона відіграє в науці роль загальної теорії пізнання (гносеології).

Якщо суспільство або суспільне життя є загальним об'єктом пізнання всіх суспільствознавчих наук, то чи може бути для цих наук загальний предмет дослідження? Кожна суспільствознавча наука досліджує та вивчає окремі сфери, сторони, процеси суспільного життя. Скажімо, економіка як наукова дисципліна вивчає економічну сферу, економічні процеси в життєдіяльності суспільства. Основою економічних процесів завжди є власність у різноманітних формах. Політичні науки вивчають політичну сферу, політичні процеси суспільного життя. Основою політичних процесів, усього політичного життя є влада в різноманітних формах. Соціальна філософія і соціологія вивчають соціальну сферу, соціальні процеси. Соціальні процеси – це сфера взаємодії та діяльності соціальних суб'єктів. До цих суб'єктів належать суспільство, класи, соціальні групи, верстви, прошарки, різні соціальні інститути (передовсім – це сім'я) та окремі люди, індивіди, особи й особистості. Основою соціальних процесів є форми реальної взаємодії між соціальними суб'єктами з погляду їх гармонізації чи дисгармонізації. Такими формами можуть бути соціальна злагода, соціальна напруга, соціальні конфлікти, соціальне протистояння або навіть соціальна боротьба в різних формах. Стан соціальної сфери, соціальних процесів залежить від сприйняття соціальними суб'єктами свого соціального становища в суспільстві (об'єктивного чи суб'єктивного) та оцінка соціальними суб'єктами реалій соціальної справедливості чи несправедливості. Це надзвичайно „тонка” та вразлива сфера суспільного життя. Усі суспільствознавчі науки так чи інакше несуть відповідальність за стан соціальної сфери, стан соціальних процесів, не кажучи вже про політиків, законодавців, управлінців, менеджерів усіх рівнів та підприємців.

Можна було б продовжувати такий аналіз щодо інших сфер суспільного життя. Та це, на нашу думку, тема окремого наукового розгляду.

Тобто суспільне життя має дуже складну будову. У цій будові треба віднайти для всіх суспільствознавчих наук загальне предметне поле.

У суспільстві як загальному об'єкті всіх суспільствознавчих наук треба зафіксувати загальність предметного поля. Предмет дослідження якимось чином повинен обов'язково, образно кажучи, „зачепи-

тись" за об'єкт. Щоб здійснити таку теоретичну акцію, перш за все, необхідно загальний об'єкт усіх суспільствознавчих наук (суспільство) зафіксувати у вигляді структурного утворення. Як відомо, будь-яке суспільство можна розчленувати на безліч структурних будов. У цьому випадку йдеться не про будь-яку будову, а про головну, визначальну будову (структуру) суспільства, яка має безпосереднє відношення до всіх суспільствознавчих наук. Така структура суспільства має проголошуватись не декларативним шляхом, а на підставі загальної суспільствознавчої ознаки. На наш погляд, такою ознакою є співпадання структури суспільства і структури особистості. Історія розвитку світової цивілізації у всі часи – це органічний взаємозв'язок суспільства і людини (особистості). Характер такого взаємозв'язку майже ніколи не буває лінійним, однозначним і передбачуваним. Цей взаємозв'язок між суспільством і людиною майже завжди має стохастичну форму взаємозв'язку. Усе залежить від наявних об'єктивних суспільних умов та суб'єктивних (особистісних) чинників.

Об'єктивні суспільні умови завжди можна зафіксувати у вигляді структурного утворення. Суб'єктивні чинники також мають структурну будову. Структурні компоненти суспільства і особистості в основному повинні співпадати. Ознака структурності є головним атрибутом усього живого і неживого, що є на земній кулі, а також і в Космосі.

Отже, на нашу думку, визначальною ознакою будь-якого суспільства є його структура. Йдеться не про соціальну структуру суспільства, а про його основну будову, конструкцію, або про його основний компонентний склад. Проблематика розуміння структури суспільства не є простою, очевидною і однозначною. По-перше, необхідно чітко розуміти, що таке „структура” взагалі як загальнонаукове поняття. По-друге, потрібно мати наукове уявлення про „структуру суспільства”. По-третє, необхідно розуміти специфіку поняття „соціальна структура суспільства” в цілісній соціальній системі. В суспільній системі вичленовують: економічну, політичну, соціальну, духовну, етнонаціональну, демографічну та інші структури. Окремого розгляду заслуговує проблематика стратифікації в системі суспільного життя та, зокрема, в соціальній сфері або стратифікація соціальної структури суспільства.

Структура (лат. *structura* – будова, конструкція, каркас, розміщення, порядок) – спосіб закономірно зв'язку між складовими (елементами, компонентами) предметів і явищ природи та суспільства, сукупність істотних зв'язків між виділеними частинами цілого, що забезпечує його єдність та сталість (1, с. 611). Якщо в будь-якій науці є об'єкт дослідження, то такому об'єкту (предмету, процесу, явищу) завжди відповідає певна будова або структура. Структура – це завжди розчленування певного об'єкта вивчення, дослідження, розгляду, спостереження на визначальні елементи (компоненти), котрі завжди перебувають у відносно постійних, стійких, органічних, цілісних, необхідних зв'язках або взаємозв'язках. Навіть на рівні абстрактного мислення не можна уявити будь-який предмет, а тим більше процес або явище без їх будови чи конструкції.

Структура будь-якого об'єкта наукового дослідження є фундаментом, підґрунтям існування і функціонування систем, забезпечує збереження основних властивостей та функцій у різноманітних їх змін. Структура завжди є основою стійкості, тривалості, суперечності будь-яких предметів або явищ. Структура завжди забезпечує єдність та тривалість об'єктів наукового дослідження. За своїми властивостями структуру будь-якого об'єкта дослідження можна і необхідно поділити: щодо сфери існування – на матеріальні (фізичні, хімічні, біологічні, геологічні, астрономічні) та ідеальні (пізнавальні, логічні, психічні); за характером зв'язку – на композиційні, порядкові, класифікаційні, типологічні; за роллю – на субстанціональні та функціональні, тривалі й динамічні; за багатоманітністю зв'язків – на прості, складні, квазіскладні та ті, що не підлягають структуризації.

Поняття „структура” завжди органічно пов'язується з поняттям „система”. Система (поєднання, утворення – грецьк.) – сукупність певних елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія (1, с. 583). Система поєднує, об'єднує функціонально структуру будь-якого об'єкта. Структурні елементи в будь-якій системі існують, функціонують не самі по собі і не лише в необхідному взаємозв'язку між собою, але тільки залежно від цілісної функціональної єдності об'єкта. Саме система як єдність, цілісність, органічність та гармонійність забезпечує функціональність окремих структурних елементів. Без цього цілісного та органічного взаємозв'язку не може існувати жодна структура чи жодна, навіть надзвичайна складна, система. Отже, структура – це розчленування та взаємозв'язки між елементами, а система – це цілісність, єдність, гармонійність функціонування структурних елементів у цілісній системі.

Системи також можна поділити на матеріальні, які існують в об'єктивній реальності, та ідеальні, що є вираженням людської свідомості, мислення і психіки. Матеріальні включають у себе системи неорганічної (фізичної, хімічної, геологічної) та органічної (організми, популяції, екосистеми, клітини) природи. Ідеальні системи – це поняття, ідеї, гіпотези, теорії, логічні та лінгвістичні

Особливим класом систем, де органічно поєднані матеріальні та ідеальні елементи, є соціальні системи. До соціальних систем слід віднести: систему соціального життя, соціальну сферу, сферу соціальних відносин, сферу суспільних інтересів, потреб, цінностей, норм, звичаїв, традицій, весь комплекс мотиваційного ядра людської діяльності. Зрозуміло, що вказані соціальні системи мають свою специфічну будову, конструкцію, структуру.

На базі понять „структура” та „система” в науковій практиці сформувались наукові підходи до вивчення дійсності – структурний, структурно-функціональний та системний. Ці наукові підходи плідно застосовуються і в соціології як одній із суспільствознавчих наук. Предметом соціології як суспільствознавчої науки є саме структура суспільства з погляду соціальної реальності, соціальних чинників та соціальних детермінант розвитку.

Структура суспільства – це найголовніша і найважливіша будова для будь-якої суспільствознавчої

науки. Іншими словами – це предмет кожної суспільствознавчої науки. Отже, структура будь-якого предмета, явища чи процесу – це їх будова, конструкція, органічний взаємозв'язок між їх елементами (компонентами).

Елементи структури суспільства

Основним визначальним елементом будь-якого суспільства є відповідні спільноти. Спільноти в суспільстві бувають різні. Це економічні, політичні, духовні, соціальні, демографічні утворення, об'єднання, спільноти. Це так звані суб'єкти суспільного життя. суспільствознавчої науки.

В економічній сфері до них можна віднести роботодавців та найманих працівників, власників підприємницької діяльності, фінансистів, юристів, адвокатів та інших державних і підприємницьких службовців.

У політичній сфері – це всі суб'єкти політичної діяльності та політичних відносин, усі суб'єкти політичних інститутів.

У соціальній сфері ми також можемо навести приклади соціальних спільнот. До них слід віднести такі спільноти: суспільство в цілому, суспільство в межах певної державної інституції (японське, китайське, французьке, українське та ін. суспільства); соціальні класи, соціальні групи, верстви, прошарки та окремі люди чи особистості. Усі вони так чи інакше належать до так званих соціальних суб'єктів. Серед усіх соціальних суб'єктів визначальна, провідна, головна роль належить людині, а ще точніше – особистості. Вникає питання: чому саме особистість є визначальним соціальним суб'єктом. Нині всі суспільства, у тому числі й Україна, будують громадянське суспільство. У будь-якому громадянському суспільстві найвищою цінністю є саме людина, а точніше – особистість. Усі державні інституції та громадські організації повинні забезпечувати конституційні права та свободи людини. Не людина повинна підпорядковуватись державі, її інститутам та громадським організаціям, а навпаки, всі ці інститути та організації зобов'язані гарантувати права і свободи кожній людині, особистості.

Органічний взаємозв'язок між усіма соціальними суб'єктами (суспільство, класи, соціальні групи, особистості) складає соціальну структуру суспільства. Економічні суб'єкти суспільного життя утворюють економічну структуру суспільства. Відповідно політичні суб'єкти суспільного життя формують політичну структуру суспільства.

За такою схемою можна структурувати суспільство в духовному, демографічному, національному, релігійному та інших іпостасях. Отже, суб'єкти суспільного життя – це першочерговий, засадовий рівень структури будь-якого суспільства. Немає суб'єктів суспільного життя – немає й суспільства. Суб'єкти суспільного життя – це визначальна, необхідна реальність буття будь-якого суспільства, буття самої людини. Саме суб'єкти суспільного життя є предметом дослідження будь-якої суспільствознавчої науки. Предметом соціології як науки насамперед виступають соціальні суб'єкти. Взаємозв'язок усіх соціальних суб'єктів створює соціальну структуру суспільства. Саме соціальна структура і є предметом соціології як суспільствознавчої науки.

Проте соціологія як наука не може обмежуватись лише першим рівнем структури суспільства (суб'єктами суспільного життя чи соціальною структурою). До другого рівня структури суспільства слід віднести культуру, свідомість, світогляд усіх суб'єктів суспільного життя. Навіть на рівні певної абстракції неможливо уявити суб'єктів суспільного життя без певного рівня розвитку культури, свідомості, світогляду.

Тому предметом дослідження будь-якої суспільствознавчої науки, у тому числі й соціології, є відповідні компоненти культури, свідомості, світогляду суб'єктів суспільного життя. Політичні науки досліджують ступінь розвитку політичної культури, політичної форми суспільної свідомості, політичні чинники світогляду суб'єктів суспільного життя. Рівень розвитку культури, свідомості, світогляду є необхідною передумовою в специфічній іпостасі предмета дослідження будь-якої суспільствознавчої науки. Отже, культура, свідомість, світогляд – це другий рівень структури суспільства.

Якщо є суб'єкти суспільного життя, то їм завжди притаманні відповідні показники культури, свідомості та світогляду і ці суб'єкти завжди мають відповідні інтереси, потреби, цінності, норми, традиції, мотиви суспільної діяльності. Саме вони складають третій рівень структури суспільства.

Зазначені суспільні показники є спонукальними чинниками суспільної діяльності. Якщо ми не знаємо інтересів, потреб, цінностей, мотивацій суб'єктів суспільного життя, тоді ми майже нічого не знаємо про ці суб'єкти. В економічній сфері – це економічні інтереси, потреби, цінності, мотиви економічних суб'єктів. У політичній – це політичні інтереси, мотиви політичних суб'єктів. Соціологія вивчає особливості соціальних інтересів, потреб, цінностей, соціальну мотивацію діяльності соціальних суб'єктів. Цей рівень повинні досліджувати й усі інші суспільствознавчі науки.

Четвертий рівень структури суспільства – форми суспільної діяльності. Будь-які дії суб'єктів суспільної діяльності реалізуються у відповідних формах суспільної діяльності. Форми суспільної діяльності, ступінь їх розвитку, креативної продуктивності чи стагнації є необхідним предметом дослідження будь-якої суспільствознавчої науки. В економічній сфері – це економічна, виробнича форма суспільної діяльності. Саме від неї залежить матеріальний добробут усіх суб'єктів суспільного життя.

У соціальній сфері існує величезна розгалуженість форм соціальної діяльності. У межах соціологічної спеціалізації здійснюється підготовка кадрів у галузі „соціальної роботи”. Соціальний статус (престиж) таких фахівців, на нашу думку, буде в подальшому невпинно зростати. Вищій школі необхідно забезпечити цих фахівців необхідним рівнем кваліфікаційної підготовки.

Останній, п'ятий рівень структури суспільства – це форми суспільних відносин. Якщо є відповідні форми суспільної діяльності, то вони завжди пов'язані з формами суспільних відносин. Кожній формі суспільної діяльності завжди відповідає певна форма суспільних відносин. Якщо в суспільному житті існують такі форми діяльності, як економічна,

виробнича, політична, соціальна, духовна, управлінська, організаційна, фінансова, наукова, освітня тощо, то їм завжди відповідають певні форми суспільних відносин.

Кожна суспільствознавча наука вивчає, досліджує відповідну форму суспільних відносин. Економічні науки досліджують функціонування економічних чи виробничих відносин, політичні науки – політичні відносини у всьому їх розмаїтті.

Цариною соціології як науки є розгляд соціальних відносин не в широкому значенні як суспільних відносин, а саме у вузькому значенні як специфічний вид суспільних відносин.

Всі п'ять основних рівнів, що були проаналізовані вище, органічно пов'язані один з одним. Це основна будова, структура суспільства. Не суспільство як таке, а структура суспільства є предметом дослідження всіх суспільствознавчих наук.

Слід підкреслити, що п'ять основних рівнів структури суспільства в основному збігаються зі структурою особистості. До структурних рівнів особистості належать головні або визначальні атрибутивні соціальні ознаки. Це передусім – особистість як суб'єкт суспільного життя. Це її свідомість, світогляд, культура, це – інтереси, потреби, мотивація діяльності особистості, це форми її суспільної діяльності, це форми її реальних суспільних відносин, стосунків. Зазначені структурні рівні (ознаки) є і головними компонентами

структури суспільства й узагальнювальними ознаками структури предмета всіх суспільствознавчих наук.

Висновки

Об'єкт та предмет будь-якого наукового дослідження є необхідним арсеналом, ресурсом та засобом розвитку науки взагалі. Між об'єктом та предметом дослідження завжди існує органічний діалектичний взаємозв'язок.

Розвиток усіх наук, у тому числі суспільствознавчих, з необхідністю змістовно, функціонально, структурно і системно збагачує категоріально-понятійний апарат наукового аналізу. Об'єкт і предмет дослідження належать до арсеналу основних понять, які мають статус визначальних категорій будь-якої науки. Тому ці поняття в змістовному, функціональному, структурному і системному відношенні з необхідністю повинні змінюватись і збагачуватись.

Для всіх суспільствознавчих наук суспільство є загальним об'єктом наукового аналізу, а загальним їх предметом є п'ятирівнева структура суспільства.

Зазначені компоненти головної будови суспільства і структури особистості одночасно є складовими механізми розвитку суспільства і особистості.

Список літератури

1. *Філософський енциклопедичний словник.* – К.: Абрис, 2002. – 743 с.

Н.Н.Мокляк, Л.И.Мокляк

СТРУКТУРНО-СИСТЕМНЫЙ ПРЕДМЕТ ОБЩЕСТВОВЕДЧЕСКИХ НАУК

В статье анализируется структурно-системный предмет обществоведческих наук как сложная, многоуровневая система, предпринимается попытка ее методологического обоснования.

N. Moklyak, L. Moklyak

THE STRUCTURALLY SYSTEMATIC SUBJECT OF SOCIAL SCIENCES

The structurally systematic subject of social sciences as a complex, multilayer system is analyzed in the article. An attempt is made at its methodological grounding.

УДК 101.8:165.321

И.И.Мочалов, д-р филос. наук, проф.

В.И. ВЕРНАДСКИЙ ОБ ЭТИЧЕСКОМ ВОЗДЕЙСТВИИ НАУКИ

Институт истории естествознания и техники им. С.И. Вавилова РАН

Рассматриваются идеи В.И. Вернадского о науке как факторе этического формирования личности ученого.

Введение

В.И.Вернадский рассматривал науку как весьма действенный фактор этического формирования личности. Очевидно, что непосредственное, а значит, и наиболее глубокое, влияние наука оказывает прежде всего на тех людей, которые сами занимаются ею. Этим объясняется то первостепенное значение, которое придавал Вернадский этическому воздействию науки на личность ученого, формирование его нравственного облика. Этот вопрос занимал Вернадского постоянно.

Анализ публикаций

Библиография трудов Вернадского и работ, посвященных его жизни и творчеству, помещена в книге [1]. Среди публикаций об этике научного творчества в интерпретации В.И.Вернадского назову статью [2]. Эта тематика присутствует также в

некоторых других работах [например, 3]. В целом же она заслуживает дальнейшей разработки.

Постановка задачи

Цель данной работы – очертить контуры представлений В.И.Вернадского об этике ученого.

Основная часть

Если попытаться обобщить размышления Вернадского по данной проблеме, то этическое воздействие науки на личность ученого можно представить как идущее примерно по следующим основным направлениям.

Прежде всего следует подчеркнуть, что наука нравственно облагораживает личность. Объясняется это тем, что этический идеал науки по своей природе глубоко гуманистичен, что не может не оказывать непосредственного влияния на этический